

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 10. julija 1872.

O b s e g: Še enkrat svilorejcem o celičnem semenu. — Na hvalo družbi kmetijski kranjski. — Našim gospodinjam. — Okrožnica županom na Kranjskem o vpeljavi državne postave od 27. julija 1781. leta, koja predpisuje, kako naj se v red dene policijska odprava in odgonstvo (šub). (Konec;) — Ozir po domovini. — Potopisni listi slovenskega učitelja svojemu pobratimu. — Slovensko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Za smeh in kratek čas kaj. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Še enkrat svilorejcem o celičnem semenu.

Slehnemu svilorejcu je že na uho doletela beseda „celično seme“. Naj mi bode toraj dovoljeno, malo razjasniti prednost takega semena.

Nadlegovala je svilorejo povsod tako imenovana „lisasta bolezen“ ali „corpuscule“ (pri nas jej kmetje pravijo „kózci“), koja je črve pomorila, po tej bolezni močno napadene.

Nedavno je učeni Francoz Pasteur v okom prišel oni bolezn. Našel je namreč v životu jajčic, gosenic in metuljev z drobnogledom — s prostim očesom jih ni mogoče zapaziti, razen pri velikih črvih od zunaj — prav drobnih vsiljencev — telesec — jajčje oblike. Gotovo je, da čem več se teh telesec nahaja, tem večja je bolezen; reklo se je, da še le potem ne bo nadlegovala ta bolezen sviloreje, kedar se bodo obvarovala jajčica, gosnice itd. teh vkužljivih telesec. Način obvarovati jih vkužljivih telesec se pa imenuje „celično plodenje“.

Pripomočki celičnega plodenja, ktere naj bolj površno načrtam, so sledeči:

Ko izlezejo metulji, je nemudoma treba osamiti pare (samca in samico) — in ne sme se odlašati, da se ne okužijo drug od drugega. Potem se denejo posamesni pari v žakličke pajčolanaste (tula) nalašč za to narejene, in se z nitjo zadrignejo tū potem na odločen prostor obesijo. Metulja se še le z drobnogledom (mikroskopom) preiskujeta, ko sta že poginila, ker proti koncu se najbolj telesca namnože — je toraj najlože opazovati jih. Jajčica zdravih metuljev se ohranijo, druga pa zavržejo. Tak plod je prav zanesljiv za prihodnjo izrejo, le varovati je treba zdrave bolnih, in da nič blizo ne pride, kar bi moglo kužnino prenašati, na priliko, osebe, ki se z bolnimi črviči pečajo.

Celično plodenje pa ne nasprotuje le lisasti bolezni, ono odstranjuje tudi strastno bolezen, ki jej zaspanost pravimo, kajti dokazano je, da gosnice, v kterih tičijo telesca, propadejo prej nego one, v kterih se nahaja samo kal zaspanosti; ono odstranjuje tudi podolgasta telesca (vebrjone in bakterje), koja se z drobnogledom vidijo ni so vzrok zaspanosti.

Zaspanosti se pa še ni prišlo v okom, kajti, čeravno je plod vsled drobnogledne preiskave prost vseh zel, vendar črvi še lahko dobijo zaspanost, po spremembah temperature, vremena in sploh po nepravilni izreji.

Izreja je pa dvojna: naravna in pa umetna. Naravna je, če so črviči izpostavljeni vsem vremen-

skim spremembam, temperaturi itd.; umetna pa, če se črviči odgojujejo od izlezovanja do zadnjega pri enaki toplini, če se zrak čisti sploh po vodilih skušenih svilorejcev, na priliko, prof. Haberlandt-a. Priporočati je posebno zadnja izreja, kajti taka reja se prav dobro obnaša, — a vendar plod takih črvičev — metuljev — ni za svilorejce, ki jih umetno ne redé, za seme sposoben, ker umetno izrejeni črviči so mehkužni vsled natančno-pravilne izreje, toraj je tudi njihov plod mehkužen, in če si ga svilorejec omisli, ki ne ugaja črvičem v vsem, kakor se je ugajalo njihovim starišem — gotovo se slabo sponašajo.

Dokazalo se je letos to na Vipavskem pri svilorejcih, *) ki so si celičnega semena iz umetne reje omislili, ki pa niso tudi umetno redili črvičev, da se jim ni dobro sponašalo, le enemu posestniku, ki je tudi enako seme imel, so se črviči prav lepo vsi zapredli zato, ker jim je tudi umetno stregel s kurjenjem itd.

Da bo toraj naša sviloreja vspešna, moramo si celično plodenje omisliti, in sicer tako iz naravno izrejenih črvičev. Za celično plodenje je pa treba mikroskopa in druge priprave, ki dosti denarja stane; redek je, kdor si vse to pripravi.

Na Goriškem je kmetijska družba napravila več svilorejnih postaj, kterih namen je zdravo celično seme narejati; voditelji postaj so se na c. kr. goriškem svilorejskem poskuševališču teoretično in praktično izurili.

Želeti bi bilo, da bi tudi ljubljanska kmetijska družba enak korak storila? A. U.

Na hvalo družbi kmetijski kranjski.

Iz St. Jošta nad Polhovim gradcem.

Zdolej podpisani si v očitno dolžnost šteje, družbi kmetijski kranjski hvalo izreči za ruski lan, ki tako izvrstno raste, da si ga bode vprihodnje vsak, kdor ga le vidi, naročil.

Tudi trbižke ovce so neobhodno bile potrebne v naš kraj, kjer je tako izdatna ovčjereja. Da se ž njimi tako lepo zboljša naš navadni domači rod, ne bi bil skor verjeli.

Al biser vse živinoreje so pa Suffolski prešiči, ki so pa pravi vzor dobrega plemena. Kakor se je drugod, tako se je tudi pri meni Suffolska svinjica prav dobro obnesla, ter mi 29. rožnika 8 prešičkov (namreč 6 merjaščekov in 2 svinjici) vrgla, ki so kaj lepi, za

*) Glej letošnji „Novični“ list, ki toži, da tudi celična izreja ni gotova pomoč. Vred.

pleme jako pripravi videti. Kdor bi jih hotel kupiti, naj se naravnost do mene obrne, vzlasti jih pa visokocenjeni c. k. kmetijski družbi priporočam.

Z vsemi tukaj imenovanimi rečmi jako zadovoljni Šent-Joščani pogrešamo le še bika boljšega rodú, da bi mogli z njim zboljšati navadni rod. Da bi tedaj hotela slavna družba še lepega Muricidolca za pleme podariti, iz dnu srca bi jej hvaležni vošili:

Bog daj, da bi gospodje, ki tako skrbno vodijo družbo kmetijsko na prid naši deželi, še dolgo dolgo časa v prid in korist našemu kmetijstvu delali!

Andrej Malavašič,
posestnik v Butanjevi, fara Šent-Još.

Našim gospodinjam.

Da se mleko o vročini ne podseka, gotovo pomaga prah „natron“, od ktere ga v lekarni lot 2 krajcarja velja. Predno se mleko zavrè, se mu primeša trohica natrona, in ne bode se podsekalo. Natron ljubi zdravju; pa če ga preveč prideneš, dobi mleko lugast okus. Na bokal mleka zadostuje za malo turšično zrno vrednosti tega praha.

Jerica Gomilšakova.

Okrožnica

županom na Kranjskem o vpeljavi državne postave od 27. julija 1781. leta, ktera predpisuje, kako naj se v red dene policijska odprava in odgonstvo (šub).

(Konec.)

Bolniki, kateri se po zdravniškem mnenji tudi voziti ne morejo, se toliko časa ne smejo odgnati, dokler se zadosti ne ozdravijo. Ako pa med potjo odgonca zbolí, da ne more dalje, ga je izročiti županstvu bližnje občine, da ga nemudoma z vozom odpravi na bližnjo odgonsko postajo.

Zarad zmanjšanja stroškov naj se dadó le taki odgonci zdravniško preiskovati, kateri zarad slabosti res ne morejo dalje, ali pa, kateri so videti bolehní ali če so sumljivi kake skrivne bolezni. Zdravniški izrek se ima le takrat spisati, kedar je potrebna za odgonce pripraga. Te zdravniške izreke obdržé tiste odgonske občine, ktere so dale dotične odgonce zdravniško preiskati, da jih priložé z računom za povračilo stroškov. Zdravniško pregledovanje odgoncev zarad potrebnosti daljne priprage se ima na vsaki odgonski postaji po navedenem načinu ponoviti.

Na vsaki odgonski postaji se imajo zapisati vsi odgonci v odgonski zapisnik, županstva prenočnih odgonsko-postajskih občin, v katerih so namreč c. kr. okrajna glavarstva, imajo tem vsak prihod in odhod odgoncev naznaniti; vsaka končna odgonsko-postajska občina pa naj na hrbtu odgonske pôle zapiše, kar jej je znano o premoženju in razmerah dotičnega odgonca, ter naj ga odpravi v njegovo domačo občino.

Občine z odgonskimi postajami imajo potrebo najema posebnih stalnih odgonskih sprevodnikov dokazati.

Vso na stroške deželnega zaklada priskrbljeno opravo v sedanjih odgonskih zaporih naj prevzemó odgonsko-postajske občine po inventarji političnih okrajnih gospósk, ki bodo potem deželnemu odboru poslale potrjene inventare. Kjer je treba nove zaporne oprave, jo ima vsaka odgonsko-postajska občina na občinske stroške preskrbeti.

Odgonskih stroškov

ne plačuje vseh deželni zaklad, ampak le nekatere, in sicer le odgonsko-postajskim občinam, namreč: najemščino za odgonske zapore (prostorišča), stroške za hrano,

snaženje, perilo in preobleko odgoncev, stroške za pripravo in spremljevanje in za zdravniško pregledovanje. Stroške za notranjo opravo odgonskih prostorišč, za kurjavo in osvečavo, plačila za pisarno in nadzorna odgonska opravila pa plačujejo odgonsko-postajske občine same. Zarad odgonskih zaporov, zarad preskrbljevanja odgoncev z jedjó, zarad njih snaženja, zarad priprave in spremljevanja naj vsaka odgonsko-postajska občina po javnem oklicu skrbí o pravem času za nove pogodbe, kolikor mogoče po nizki ceni, ktere naj dva meseca pred koncem sedaj veljavnih dotičnih pogodb deželnemu odboru v potrjenje predloží.

Račune

odgonskih stroškov za hrano, spremljevanje, pripravo, za snaženje, obleko in za zdravniško pregledovanje ima vsaka odgonsko postajska občina po preteku vsacega meseca deželnemu računovodstvu pošiljati. — Ti računi se imajo po sledečem načinu narejati: Vsak mesec se ima narediti natanki prepis odgonskega zapisnika preteklega meseca na obrazec A; temu prepisu (računu) se imajo priložiti sprejemni listi vseh odgoncev preteklega meseca, in za odgone s pripravo tudi zdravniški izreki. Deželno računovodstvo bode mesečne račune prec pregledalo, ter se bodo potem dotičnim c. k. davkarijam, računi ljubljanskega mestnega magistrata po deželni blagajnici vizplačanje potrjenih stroškov pošiljali. Po tem načinu odpade veliko dela, ker odgonsko-postajske občine ne bodo potrebovale za odgonske stroške nobenih zalog, za ktere bi se morale vsaki mesec na deželni odbor obrniti ter jih na tanko zarajtovati. Le ljubljanskemu mestnemu magistratu in občinskemu predstojništvu v Litiji se bodo za vožne stroške po železnici, kateri se morajo prec plačati, dajale trimesečne zaloge iz deželnega zaklada proti dotičnim izkazom. Po preteku vsacega četrletja bodeta ljubljanski mestni magistrat in predstojništvo občine Litijske za vožno odgoncev po železnici posebne s potrebnimi dokaznicami obložene račune deželnemu odboru pošiljala. Gledé družih odgonskih stroškov pa velja za Ljubljano in Litijo isti računski način, kakor za vse druge odgonske postaje.

Vsaki odgonsko-postajski občini se pošlje v porabo potrebna obilost tiskanih odgonskih obrazcev A, B, C, D, E, F in od obrazcev A in B eden dopolnjen izgled, kako naj se va-nje piše. Vsaka postajska občina naj se o pravem času oglasi, kedar bode potrebovala zopet teh tiskanic. — Vsem občinam pa se pošlje tudi državni zakonik, v katerem je natisnjena državna postava od 27. julija 1871. leta, in razvid (karta) odgonskih postaj na Kranjskem, na katerem stoji sè številkami zapisana daljava pota med postajami.

Ogled po domovini.

Devet jézer v enem dnevu.

V soboto na sv. Petra dan ob 3. uri popoldne sem šel iz Srednje vasi v Bohinu. Spremljal me je Blaž Starè po domače Primož, ki je pod Jelom domá; šla sva mimo sv. Pavla v stari fužini na desno gori v hrib.

Zložno se gré kvišku, večidel v gozdih po „suhi grapi“, mimo „Cagovca“ čez hrib Vélíki klanec imenovan, in kmalu po osmih prišla sva do Fernarske planine pri jezeru. V dobri koči sva odložila, kar sva seboj imela, in tù našla vso potrebno hišno posodo in orodje, še celó turšično moko, čeravno dozday niti kozá niti druge živine in po takem tudi majeric ni bilo še tukaj. Primož vzame žehtar, in obá greva še četrte ure naprej do studenca pri jezeru po vode. Studenec je jako mrzel in dober; okrog njega raste kreša. Primož mi je rekel, da ta kreša je najbolje zdravilo za